

Märta Lisa – min farmor, en utfattig kvinnas liv

22 januari 2014 Berättelse evaedberg

av Eva Persson-Huber

*Reparerat vackert
Svedjetorp*

Min farmor hette Märta Lisa Hanning. Hon hade en äldre och en yngre syster. Min farmors mor dog 1891, endast 47 år gammal och då var flickorna 21, 13 och 6 år gamla. De bodde med sin får och sina bröder fram till 1900 då två av bröderna tog arbete som gruvarbetare i Gällivare. Fadern Erik och brodern Hans Olof anslöt sig till bröderna i Gällivare 1901 och under åren 1903-1905 emigrerade alla männen till Kanada. Flickorna blev kvar i Sverige. Deras öden blev likartade på så sätt att alla tre förblev fattiga och alla tre fick en för tidig död.

Märta Lisa föds den 26 juli 1878 som tredje barnet till Lisa Eriksdotter Hanning och Erik Andersson Hanning. Familjen bor då i torpet Kavåsvallen i den lilla orten Kavåsen i Revsund socken i Jämtland. Torpet finns inte längre kvar. I arkivhandlingar beskrivs det som ett ödesböle., ett torp som har ödelagts. Idag är allt skogsmark. Pappa Erik var beväringssoldat och arbetare. Hans militära syssla gjorde att han, förmodligen, var frånvarande från hemmet periodvis.

Familjen flyttar 1880 till byn Döviken i samma socken, Revsund, och bor hos distinktionskorpralen Per Persson Areskog. De betecknas som utfattiga i kyrkböckerna. Det innebär att de inget ägde förutom gångkläder. Inga bouppteckningar eller andra dokument kan bestyrka deras ekonomiska situation.

Märta Lisas syster och bror föds 1882 respektive 1885 i Döviken och familjen stannar där ända till 1901 då fadern och den yngste sonen, Hans Olof, flyttar till Gällivare i Kiruna kommun. Märta storasyster Brita gifter sig 1896 och flyttar därmed hemifrån. Hennes lillasyster Hulda Ottolina flyttar från hemmet 1897, samma år som Märta börjar arbeta som piga i Anviken. Bröderna Erik Alfred och Andres Tobias flyttade till Gällivare år 1900. Redan 1898 hade fadern varit borta ett helt år på grund av att han då arbetade i Malmberget, och det var antagligen detta som gjorde att sönerna flyttade till gruvorna i norr.

Märta Lisa arbetade som piga hos hemmansägare Nils Olof Aronsson med familj från oktober 1897 till dess hon gifter sig år 1900. I samma by, Anviken, bor även en bondson, vid namn Nils Olof Persson. Han är tjugo år äldre än Märta. I juli år 1899 blir hon gravid och Nils Olof och hon bestämmer sig för att gifta sig. Det dröjer emellertid ända till 7 januari 1900 innan lysning sker. Barnet föds i april 1900 och paret gifter sig i juni 1900.

I samband med giftermålet flyttar den lilla familjen till eget torp i Svedje, en liten by nära Döviken. Där har Nils Olof övertagit en gård, ett odalstorp, och kallas hemmansägare. Han är som sagt tjugo år äldre än sin maka och det torde ha varit svårt för Märta Lisa att som piga bli med barn före äktenskapet och dessutom med en arvlös bondson som var så gammal. Nu, vid 22 års ålder var hon mor och torparhustru. Vad som exakt händer med Nils Olof, Märta Lisa och lilla Brita efter det att de flyttat in i torpet vet vi inte, men redan 1902 överger de torpet och flyttar in som hyresgäster hos bonden Harkvin Karlsson och där sker mycket som leder till tragedier för familjen. Märta Lisa föder sonen Erik Olof 1904, sonen Nils August 1908 och slutligen sitt sista barn, Per Anton, min far, 1910

Torpet i Svedje

Nils Olof arbetar som skomakare i Brunflo under alla åren. I januari 1914 börjar Märta Lisas stora sorg. Hon blir misstänkliggjord av sin man. 1915 skriver Nils Olof till fattigvårdsstyrelsen i Brunflo att han begär att socknen skall

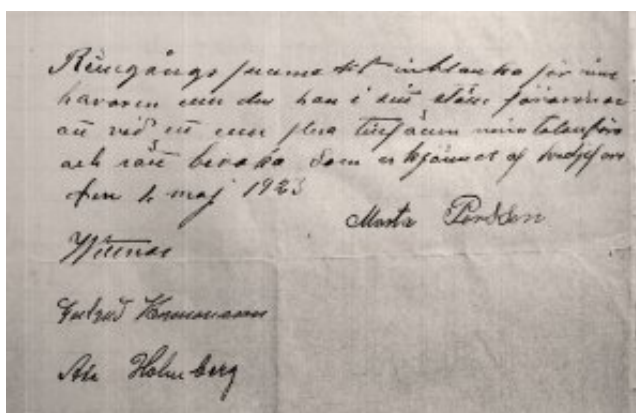
omhändertar hans och Märta tre söner och att det skall anordnas med arbete för dottern, den 14-åriga Brita. Skälen för hans begäran är dels att han inte kan försörja sin familj och dels att barnen får illa av moderns oförmåga att sköta hem och barn. Indirekt är allt Märta fel! Kommunen går med på att placera de tre sönerna, Erik Olof, Nils August och Per Anton, på fattighus i Odensala och det sker i november 1915. Barnen tas ifrån Märta Lisa. Brita utplaceras dock inte utan bor kvar med far och mor i lägenheten.

Under åren 1915 till 1919 träffar Märta aldrig sina söner. Hon förhindras av socknen att hålla kontakt med dem. Hennes roll som mor kan inte beveka de socknemän som tror på Nils Olofs beskyllningar. Märta Lisa är försvarslös.

Sönerna är i Odensala 1915-1919. Under december 1918 övertar Östersund försörjningsgården (fattighuset) i Odensala och meningen är då att Brunflo socken skall betala Östersund för vården av pojkarna. Detta vägrar Brunflo socken. Nils Olof hämtar därför pojkarna, förmodligen hem till lägenheten i Svedje. Fattigvårdsnämnden anser att Nils Olof med detta handlande har talat om att han kan ta hand om försörjningen av sina söner. Nils Olof lämnar in en skriftlig önskan om att socknen återigen skall omhändertar sönerna, men får avslag på sin begäran. Ingenstans kan vi läsa något om moderns roll i barnens öden.

Under våren 1920 flyttar Nils Olof och den äldsta sonen Erik Olof från familjen. De bosätter sig i Dövikén hos bonden Jöran Håkansson. Erik Olof arbetar som dräng på Håkansgården och Nils Olof har fortfarande titeln skomakare. De bor på bondens marker i en skogskoja. Nils Olof kräver att Märta Lisa skall flytta till honom i kojans i skogen. Hon vägrar. Hon stannar kvar i Svedje med dottern och de yngsta pojkarna.

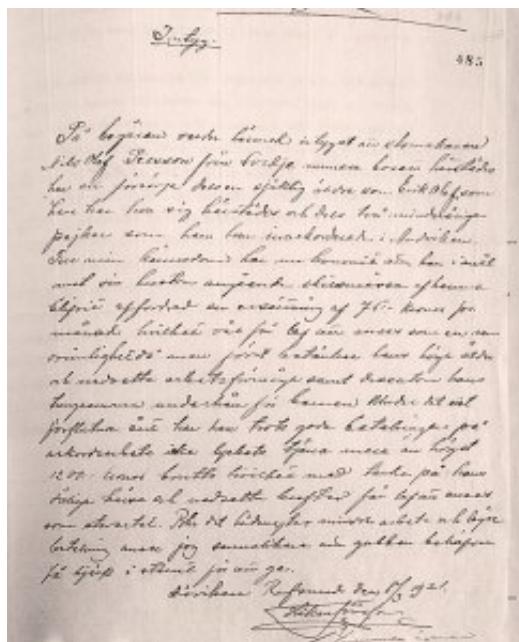
Redan på hösten 1921 blir emellertid Märta ensam kvar i Svedje med sin dotter Brita. Det är oklart hur hon försörjer sig. Sönerna Nils August och Per Anton blir av socknen utarrenderade till ett äldre torparpar i Dövikén under några månader och därefter flyttar de in till sin far i skogskojan.

Märta-Lisas intyg

1921 lämnar Nils Olof in en stämning mot sin hustru Märta Lisa och begär samtidigt om skilsmässa. I de domstolsförhandlingar som sker företräds båda

parter av ombud. Skilsmässoprocessen blir lång. Märta Lisa visar upp intyg från läkare om sitt psykiska och fysiska tillstånd som förklaring på varför hon inte ställer upp på de ”förhör”, de medlingstillfällen, hos kyrkoherden i Brunflo som domstolen kräver av henne. Prästen har hela tiden stött Nils Olof och Märta Lisa visar sin styrka, tycker jag, då hon vägrar medling. Hon kräver underhåll från sin make, men domstolen avslår hennes begäran. Bonden Håkansson, på vars mark Nils Olof har sin skogskoja, skriver till rätten att Nils Olof inte har medel att hjälpa sin hustru som tillsammans med deras dotter Brita bor kvar i Svedje.

Intyg från bonden Håkansson

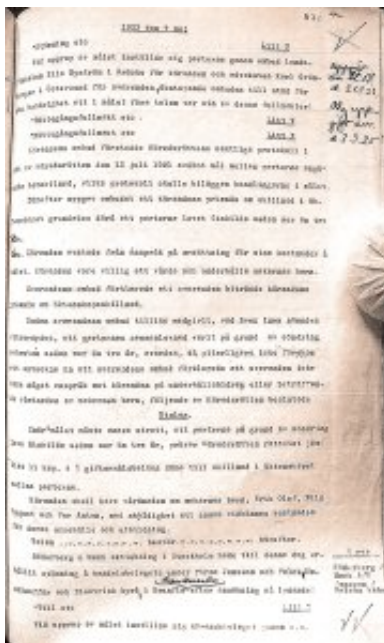
Det finns domstolsutdrag från fyra tillfällen då man behandlar frågan i rätten. Allt handlar om Märta och hennes vägran att fullfölja sin hustruroll. 1923 beslutar rätten om att äktenskapet skall upphöra. Nils Olof får ansvar för sönerna.

Stämningen

Nils Olof meddelar att han inte kan försörja sin yngste son, min far, som därför placeras på fattighuset i Revsund.. När Nils Olof dör 1928, 70 år gammal finns i

bouppteckningen en summa av 12430 kronor som tillgångar. Från denna summa kräver Brunflo kommun 11200 kronor för omvårdnad av sönerna och 2000 kr ersättning för rättegången. Nils Olof begravning kostade 110 kronor. Det finns alltså inte en enda krona som arv till hans barn. Allt gick åt att betala för vård, skolgång, föstran av min far och hans bröder under åren 1915-1919 och för Per Anton under åren 1923-1927!

Skilsmässobeslutet

Man kan ingenstans finna något som visar på hur Märta Lisa och Brita klarar av de åren då de utsätts för socknens press och makens krav. Ingenstans finns heller något att läsa om min farmors känslor kring de förlorade sönerna.

1924 föder dottern Brita en son. Fadern är okänd. Märta Lisa och Brita stannar, trots den skam som följde med oäkta, faderlösa barn, kvar i Svedje och förblir boende där till 1927 då de flyttar till Lockne där Brita får arbete vid ett sågverk. Märta Lisa är sjuk. Märkt av sin sjukdom tas den enda bild av min farmor som jag äger och den torde vara tagen omkring 1927/ 1928. Under sommaren 1929 flyttas Märta Lisa till Östersunds lasarett där hon dör 26 juli 1929. Dödsorsaken anges vara TBC.

*Märta-Lisa och hennes
dotter Brita*

Min bild av min farmor är en bild av den fattiga dotterns, pigans och hustruns lott under gången tid. Kvinnan står ensam. Jag kan inte finna i någon handling att hennes mänskliga värdighet på något sätt försvaras. Jag ser bara en ledsen, förtvivlad och fattig kvinna som försöker överleva. Kanske fanns det människor runt henne som stöttade henne eller kanske var det så att onda tungor kommenterade hennes öde elakt och kränkande. Tyvärr får jag aldrig veta det. Det finns inga brev, och jag har ännu inte hittat några levande vittnen. Det finns inte heller några handlingar som visar på hennes situation förutom det enda lilla läkarintyg, som hon lämnar ifrån sig under skilsmäsoförhandlingarna. Där framkommer att hon har kronisk blodbrist och svaga nerver. Hon måste ha lidit svårt. Någon kraft att arbeta mot sin TBC kan inte ha funnits. Jag skulle så gärna velat vara nära min farmor!

[About these ads](#)

Relaterade